

SOUVISLOST HLUBŠÍCH EVROPSKÝCH IMPULSŮ S IMPULSY SOUČASNOSTI

Chceme navázat na úvahy, které jsme zde měli včera. Poukázali jsme v podstatě na to, jak vlivem skutečností, o nichž jsem se zmínil, byl takzvaný Kristův národ odsunut na Východ, a jak z jiných skutečností vyplynulo, že se ze střední Evropy, ostatně až daleko na Západ, vyvinul vlastní církevní národ, nebo, mohli bychom též říci, církevní národy. Potom jsem poukázal na to, jak s touto základní skutečností souvisely různé boje, které se vyvinuly právě na přelomu k 5. poatlantskému období a bezprostředně potom. Poukázal jsem však také na to, jak v oné oblasti, v níž se vytvořily vlastní církevní národy, tím, že Kristův impuls nebyl držen jako dále působící, nýbrž byl zdržován v čase, jak se měl dále šířit tradicí a starým písemnictvím, jak došlo ke spojení, ke konfusi mezi křesťanstvím a politicko- státně organizovaným římským papežstvím, papežskou církví (jak se pak do této papežské církve postavily jednotlivé jiné církve). Je možno říci, že ostatní církve, které se tam postavily, jistě vykazují veliké rozdíly oproti papežskému církevnictví, že však mají s tímto papežským církevnictvím opětne mnoho společného, v každém případě to, co nás nyní v této souvislosti zajímá. Tyto věci jsou takové, že nám dokonce i protestantskou státní církev ukazují přinejmenším jako bližší římskému katolicismu, římsko-katolické církvi, nežli třeba ortodoxně katolický církevní stát, ruskou tak zvanou státní církev, u níž však státní církevnictví nebylo tím podstatným, ale způsob, jak se Kristův impuls uplatňoval skrze ruský národ, neustále jsa v činnosti. Ukázal jsem vám potom, jak tímto snesením Kristova impulsu do čistě světských záležitostí, do záležitostí smyslové skutečnosti, jako extrém vznikla jezuitská ústava. A ukázal jsem vám pak, jak jako protějšek jezuitské ústavy vystupuje to, co je možno nazývat goetheanismem (*Viz. též: „ Studie o Goethovi a goetheanistické metody myšlení. Myšlenka Goetheana uprostřed kulturní krize přítomné doby “.*)

Tento goetheanismus, jak jsem vám řekl, se pokouší vyvolat opačné hnutí, které je v něčem podobné ruskému křesťanství. Totiž vyzvednout vzhůru do duchovních světů to, co zde na fyzické pláni existuje, takže se, vzdor všem poměrům zde na fyzické pláni, duše spojuje s impulsy, které se zachovávají v duchovním světě sámém, které nejsou snášeny, tak jako v jezuitismu, bezprostředně dolů do smyslové skutečnosti, nýbrž jsou snášeny dolů jen skrze duši. Goethe se podle celého svého založení jen zřídka vyjadřoval o svých

nej intimnějších myšlenkách v těchto záležitostech. Ale jestliže jej chceme poznat v tomto směru, jeho samého, potom můžeme vždy znovu poukazovat na ono místo ve „Vilému Meisterovi, na nějž jsem poukázal již v jiných souvislostech, na ono místo, kde Vilém Meister přijde do zámku jednoho vzácného muže, a kde mu je mezi jiným ukázána galerie obrazů. Věc je zařízena tak, že tato obrazárna vlastně představuje dějiny světa, a v této světové historii, v těchto světových dějinách, se v podstatě líčí náboženský vývoj lidstva. Goethe chce tedy vlastně sdělit (je to básnické vyličení velké ideje), jak Vilém Meister je veden obrazárnou, v níž je znázorněn náboženský vývoj lidstva. Vilém Meister je přiveden svým průvodcem až k jistému bodu: tu dospěl dějinný vývoj až do zboření Jeruzaléma, a Vilém Meister tu pak postrádal - což dal svému průvodci najevo - líčení života, jak on říká, božského muže, který působil v Palestině bezprostředně před rozbořením Jeruzaléma. Tu byl Vilém i Meister zaveden do oddělené druhé komnaty, v níž pak mohlo být ukázáno to, co v první místnosti není ukazováno. V první místnosti byl vývoj lidstva až do rozboření Jeruzaléma. Byl tedy vynechán celý život, jak se tam říká, božského muže, Krista Ježíše. Ve druhé místnosti je mu ukázán život Krista Ježíše až do Poslední večeře. A nyní se mu dostává vysvětlení: Ano, pohled, všechny ty různé náboženské impulsy, které jsi viděl v první místnosti, až do rozboření Jeruzaléma, ty se týkají člověka, pokud je příslušníkem národa, k němuž | náleží. To bylo národní náboženství, etnické náboženství. To, co jsi viděl i v druhé místnosti, to se však týká jednotlivce, to hovoří k jednotlivému člověku, to je jaksi soukromou záležitostí jednotlivého člověka. To nelze dávat jinak - nežli individualitě jednotlivého člověka. Nemůže to být národním náboženstvím, hovoří to k člověku vůbec.

Potom postrádal Vilém Meister ještě dějiny Krista Ježíše od Poslední večeře až ke smrti a dále za smrtí. Tu byl uveden do třetí, zcela tajné komnaty, kde mu bylo ukázáno i toto. Ale současně byl upozorněn, že toto je tak intimní zá-

ležitost, že vlastně člověk nemá právo vykládat ji tak, jak se obvykle profánně pro vnější svět činí. To by mělo hovořit k nejhlubšímu nitru člověka (*„Kosmický Kristus a zrození poznám Krista v nás. Goethova pedagogická krajina“ Fil. anthr. naklad.*)

Nyní je možno právem poznamenat: Co v Goethově době ještě je takové, že by se vlastní utrpení Ježíše Krista nemělo zevně znázorňovat... to již dnes neplatí. Prošli jsme již od oné doby mnoha jinými vývojovými fázemi. Ale řekl bych: Celé Goethovo smýšlení v této věci vychází z toho, co bylo právě uvedeno. Tento Goethe ukazuje zcela jasně, že chce to, co je Kristovým impulsem, vnášet do nejmintimnější části duše, že to nechce

spojovat s tím, co je zevně popularizováno. Že to nechce v žádném případě spojovat s vnější kulturou, která se uskutečňuje na fyzické úrovni, ale že chce hledat bezprostřední vztah mezi jednotlivou individuální lidskou duší a Kristovým impulsem. Goethe směřuje k tomu, aby hledal spirituální poměr mezi jednotlivou lidskou duší a Kristovým impulsem. To má velký význam pro porozumění nejen Goethovi, ale i goetheanismu. Neboť jestliže je možno mluvit tak, jak jsem k vám v těchto dnech hovořil: že Goethe a celý goetheanismus stojí vůči vnější kultuře vlastně osamocen, pak nelze říci totéž ve vztahu k pokračujícímu vývoji, jestliže přihlédneme k intimnějším náboženským pokrokům civilizovaného lidstva. Goethe tu však představuje přece jen v jistém ohledu i pro svou osobu pokračování něčeho jiného. Ale tomu, jak Goethe v jistém ohledu kontrastuje se vším tím, co jinak ve středoevropském církevnictví vystupuje, porozumíme teprve tehdy, když se podíváme ještě na třetí impuls.

Takovýto třetí impuls přináleží více Západu. Tedy Kristův národ, církevní národ - a nyní třetí impuls, který také jistým způsobem dává národům impulsy... nelze dobře říci, že je inspiruje, ale dává jim impulsy. Je tomu tak, milí přátelé. Je nutno říci: To, co vlastně vzniklo tak, že se to pak ve svém nejkrajnějším důsledku objevilo jako jezuitismus, jako tento vojenský útvar (*prapor*) generalisima Ježíše Krista, to má hluboké kořeny v celé bytostné podstatě civilizovaného světa. Této podstatě nelze porozumět, nepodíváme-li se na něco, co se nachází dále nazpět v dějinném vývoji lidstva, co však potom působilo dál. Jistě víte (z vnějších dějin a z náboženských dějin), že původně mezi nejrůznějšími formami, jimiž křesťanství - smím-li to tak říci - uskutečnilo svoje vítězné tažení z Východu na Západ, byly formy arianismu a athanasianismu. Ony národy, které se jako gótské, též langobardské, dokonce jako francké národy, podílely zpočátku nejrůznějším způsobem na tom, co je neprávem, ale přece jen nazýváno stěhováním národů, tyto národy byly původně Ariánci.

Dogmatický rozdíl mezi Ariánci a vyznavači Athanasiovy víry vás bude dnes málo zajímat. Hrál však jistou úlohu a je proto nutno se jím přesto zabývat. Dogmatický rozdíl spočívá právě v tom, že z jistého směru světového názoru se Arius postavil v Antiochii obzvláště proti Athanasiovi. Athanasius byl totiž názoru, že Kristus je bohem jako Bůh Otec, že tedy existuje Bůh Otec, a že Bůh Kristus je s ním zcela stejné povahy a bytostnosti, od věčnosti že je s ním stejné povahy a bytostnosti. Tento názor přešel potom do římského katolicismu. Neboť římský katolicismus ještě dnes vyznává Athanasiovu víru. Je tedy třeba říci o římském katolicismu: Jeho základem je víra, že Syn je věčný a že je stejné povahy

(přirozenosti) a bytostnosti *(podstaty)* jako Bůh Otec. Arius vystoupil proti tomuto názoru. Byl toho mínění, že je možno jen říci: Existuje jeden nejvyšší bůh, Bůh Otec, a Bůh Syn, tedy Kristus, byl Bohem Otcem sice před dávnou dobou *(před vznikem času)*, ale přece jen stvořen. Není tedy stejné přirozenosti a bytostnosti *(podstaty)*, nýbrž něčím, co se teprve vyvinulo z Boha Otce. Co se vyvinulo z Boha Otce jako něco, co stojí lidstvu blíže nežli Bůh Otec, jako něco, co je jaksi zprostředkovatelem mezi Bohem Otcem, vznášejícím se na výšinách, jenž zatím není dosažitelný lidskými schopnostmi poznání, a tím, co člověk nachází v sobě samém.

Ano, třebaže to zní podivně, zdá se to být zprvu jen dogmatickým rozdílem. Je to dogmatický rozdíl jen pro dnešního člověka, milí přátelé. V prvních stoletích křesťanského vývoje to nebyl žádný dogmatický rozdíl. Neboť ari- ánské křesťanství (které zcela spočívalo, které bylo zcela budováno na základu, který jsem vám právě nyní vyložil o poměru Syna k Otci) zářilo instinktivně jako něco samozřejmého lidem, které jsem jmenoval (Gótům, Langobardům, všem těm národům, které nahradily římskou vládu při zániku Římské říše). Byli instinktivně Ariány. Jistě víte, že Ulfila přeložil bibli. Jeho překlad jasně ukazuje, že on sám byl Ariánem. Gótové, Langobardi atd., ještě když přešli do Itálie, byli Ariány, a teprve když Chlodvík (Ludvík) I. přijal křesťanství, přestoupili ke křesťanství Frankové. Přijali zevně pojistě strance to, co jim vnitřně nevyhovovalo, neboť byli dříve vnitřně také Ariány, přijali zevně Athanasiovo vyznání víry. A když se pak křesťanství dostalo jmenovitě pod onen prapor, jehož hlavním nositelem byl Karel Veliký, bylo tím přivedeno všechno k vyznání víry dle Athanasia, aby tím bylo umožněno převedení k římské papežské církvi. A velká část původních národů, Barbarů, Gótů, Langobardů atd. zanikla. To, co národně nezaniklo, bylo pak Athanasiovci rozehnáno, vymýceno. Vlastní arianismus žil dále v sektách. Ale zmizel pro bezprostřední působení jakožto národní náboženství.

Je však nyní nutno vyslovit otázku... vlastně dvě otázky. Za prvé: Co je to vlastně, tento arianismus, oproti vyznání Athanasiovu? A za druhé: Proč vlastně zmizel uvnitř evropského vývoje tento arianismus, přinejmenším pro to, co je zevně viditelné v dějinných symptomech, proč vlastně zmizel?

To je mimořádně zajímavý vývoj, milí přátelé. Na otázku: co je vlastně arianismus, lze odpovědět jen tak, že řekneme: Je to poslední výhonek, poslední výběžek oněch světových názorů, které, když chtěly pohlédnout vzhůru k božským světům, pokoušely se ještě najít spojitost mezi vnějším smyslovým světem a božsky-duchovním. - Které měly ještě potřebu navazovat *(napojit)* skutečně smyslový svět na svět spirituálně-božský. Lze

řící: V arianismu žije v poněkud abstraktnější formě ještě tentýž impuls - ale jen jako impuls, nikoli jako sakramentalismus a nikoli jako kult - který žije v ruském Kristově impulsu. Tento druh Kristova impulsu, ten musel být odsunut právě z toho důvodu, protože nebyl pro národy Evropy. A byl také vymýcen těmi, kteří se stali stoupenci Athanasia, z toho důvodu, protože nebyl pro národy Evropy.

Zde je již třeba mít na zřeteli, chceme-li přistoupit blíže k těmto věcem, původní duševní rozpoložení evropských částí obyvatelstva. Pohledte, toto původní duševní rozpoložení oněch částí obyvatelstva, které vystřídaly Římskou říši, které, jak se říká (což však není pravda, ale nemohu nyní opravovat dějiny), vstoupily do Římské říše atd., o kterých se tedy jen ví, že právě vystřídaly Římskou říši -, toto duševní rozpoložení takzvaných germánských národů spočívá vlastně původně na jiném základě. Tyto národy sem přicházejí z nejrůznějších stran a mísí se s jiným původním obyvatelstvem Evropy, s jistým obyvatelstvem Evropy, které neoznačujeme nesprávně, jestliže je nazýváme keltským obyvatelstvem. Toto keltské obyvatelstvo tu ještě dnes existuje ve zbytcích v určitých částech národů. Dnes, kdy je snaha všechno národnostně konzervovat, je tu tendence konzervovat i keltský prvek, kde se na něj narazí, nebo alespoň se má za to, že se na něj narazilo. Ale národnostní prvky v Evropě si představujeme správně jen tehdy, jestliže si myslíme původní evropskou kulturu, která je keltská, a k níž se potom obracely, v níž se vyvíjely ostatní kultury, germánská, románská, anglosaská, atd.

Nuže, ve své nejpůvodnější podobě se keltský prvek uchoval nejdéle na britských ostrovech, zejména ve Walesu. Zde si udržel také nejdéle svoji osobitost. A právě tak, jako byl jistý způsob náboženského citění, abych tak řekl, odsunut na Východ tak, že ruský národ se stal Kristovým národem, stalo se vlivem jistých skutečností, které si můžete přečíst v každé dějepisné knize, nebo alespoň v některých dějepisných knihách, že jistý impuls na Západě vycházel zejména z britských ostrovů a projevuje se jako pokračující působení starého keltství. Nuže, toto pozdní působení starého keltství to je, co udávalo nakonec strukturu náboženského života na Západě právě tak, jako ony věci, které jsem udal pro Východ a střední Evropu.

Chceme-li tyto věci nahlédnout, musíme si položit otázku: Jaký to vlastně byl národ, tito Keltové? Rozlišovali se v mnoha směrech, ale měli jistý společný rys. A tímto společným rysem bylo, že měli ve svém duševním životě málo zájmu o souvislost mezi přírodou a lidstvem. Stavěli člověka před svou duši jistým způsobem izolovaně od přírody. Zajímali se o

všechno lidské, ale ne o to, jak je člověk nyní sjednocen s přírodou, jak souvisí člověk s přírodou. Zatímco např. na Východě, kde se vyvinul úplný protiklad vůči keltství, se vždy hluboce cítí souvislost člověka s celým světem, tedy i s přírodou, kde se všude jaksi cítí, že člověk vznikl z přírody, jak jsem to vylíčil i u Goetha. Kelt však měl málo smyslu pro souvislost lidské přirozenosti s ostatní, kosmickou přirozeností. Naproti tomu měl jistý silný smysl pro soužití v sociálním společenství, ale tak, že všechno toto soužití bylo u starých Keltů založeno na tom, že tu byli poroučející a poslouchající (*vládnoucí a ovládaní*), vůdcové a vedení. To je to podstatné, tento antidemokratický, aristokratický prvek. To je něco, co v Evropě pochází vlastně až ze staré keltské doby. A podstatné je zde to, že to je organizovaný, aristokratický prvek, organizovaný, aristokratický element.

Nyní zde existuje, řekněme, jistý rozkvět tohoto aristokratického keltského královského prvku. Král, který je vůdcem, organizuje kolem sebe svoje po- J mocné vůdce atd.. To vyrůstá z keltství. A jaksi za posledního takového vůdce, který ve svých vlastních intencích ještě budoval na původních impulsech, za posledního platil pak král Artuš se svou družinou kulatého stolu ve Walesu, se svými dvanácti rytíři, o nichž se vypráví (což ovšem nesmí být bráno doslova), že jejich úkolem bylo porážet (*zabíjet*) nestvůry, vítězit nad démony. Všechno to poukazuje ještě na doby starého soužití s duchovním . světem. i

Celý způsob, jak byla vytvořena pověst o Artušovi, všechno to, co se le- ' gendámě seskupilo kolem krále Artuše, ukazuje, jak keltský prvek i v tomto svém pokračování žil v královském živlu. A z této strany bylo porozumění pro udílení rozkazů, pro vše, co královský prvek nařizuje, organizuje.

Nyní nastala další událost: Kristus, který byl Kristem Ulfilovým, Kristem Gótů, který byl cítěn intenzivně ve smyslu arianismu, to byl Kristus pro všechny lidi, kteří se v jistém ohledu cítili být rovnými (*stejnými*), kteří neči- nili žádné aristokratické a aristokratizující rozdíly. Byl zároveň dalším působením, posledním dozvukem toho, co bylo na Východě cítěno jako součinnost toho, co člověk prožívá na Zemi s celým kosmem a také s celou přírodou. Příroda byla jaksi vyvržena z oné ústavy, která žila v sociálním zřízení keltského | království.

Tyto dvě věci (nemohu se o tom zmiňovat v jednotlivostech, ale v principu tak musím učinit) se v Evropě nejprve setkaly a pak se srazily s něčím třetím. Střetly se tak, že nejprve pronikl kupředu arianismus. Ale protože byl ještě dozvukem toho, co spojuje přírodu s člověkem, nerozuměli mu ti, kteří také v pokračování germánských, franckých atd. národů, stáli pod vlivem čistě / keltských impulsů. Nerozuměli mu. Rozuměli jen tomu, co bylo v jejich královské struktuře. A proto vzniklo nejprve nutkání, které působilo jako dozvuk ještě

ve starosaské evangelické básni „Heliand“, převyprávět Krista samého ' ve smyslu královského vojevůdce (*vojenského krále*), královského náčelníka a knížete, který má svoje many. (*Viz. též: „Mýtus o Baldurovi a velkopáteční mystérium“*.) Z neporozumění tomu, co sem přešlo ještě z Východu, a z nepřekonatelné touhy uctívat to, co má být uctíváno jako král, současně jako světský král, vzniklo toto přebásnění (*přeměnění*) Krista ve smyslu vojenského krále.

Nyní k tomu přistoupilo něco třetího. To přišlo z jihu, přišlo to z Římské říše. Římská říše, ta byla již dříve nakažena tímto - dnes bychom to snad mohli nazvat - státním prvkem. Římská říše (nebyl to žádný stát, byla to říše, ale dnes si snad lépe porozumíme, když řekneme „útvár podobný státu“), tato Římská říše je po jisté stránce velmi podobná (jenže právě natolik různá, nalikolík různé podmínky vytvářejí sociální strukturu) - jenže to vzniklo z jiných základů - přece jen jaksi hodně podobná tomu, co vycházelo z této královské organizace. Směřovala pak z republiky k organizaci císařské, je však právě říší podobnou tomu, co vyrostlo z keltství, jenže s germánským zabarvením, z různých království.

Ale to, co přicházelo z románské říše jako způsob myšlení, jako způsob cítění vůči sociálnímu životu (protože to právě přihlíželo ke struktuře nacházející se zevně na fyzické úrovni), nemohlo se nikdy skutečně úzce spojit s něčím, co ještě přicházelo z Východu jako starý instinktivní impuls, jako arianismus. To potřebovalo něco (promiňte mi ten paradoxní výraz), co je nesrozumitelné, co se dekretuje. Jako se v království nebo císařství vůbec dekretuje, tak se dekretovalo i v papežství. To, čemu učil Arius, je možno učinit vlastnictvím člověka, když apelujeme na jisté city, jež byly nejlépe přítomny v oněch národech, o nichž jsem mluvil (příbuzné stránky toho jsou konečně ve všech lidech). To, co spočívá v athanasijánském vyznání víry, mluví velmi málo k lidskému citovému porozumění. Je třeba to dekretovat, jestliže to má být včleněno do národního společenství, je třeba to učinit zákonem. Jako jsou dělány světské zákony, tak musí být učiněno zákonem i athanasijánské vyznání víry. Tak se také stalo: To, co bylo zcela nesrozumitelné, podivné, dogma o rovnosti Syna s Otcem, kteří oba jsou od věčnosti, oba rovní bohové atd. To bylo i později chápáno tak, že se říkalo: Rozumět tomu není zapotřebí, musí se tomu věřit. To je právě něčím, co se dá nadekretovat. Athanasijánská víra se dala nadekretovat. A dala se (tím, že byla vyslovena, bezprostředně odkázána na dekretování) také zavést do politické církevní organizace. Arianismus hovořil k jednotlivému člověku, k individuálnímu člověku. Ten se nedal začlenit do církevní organizace. Arianismus se nedal nadekretovat. Ale šlo o dekretování z oněch podkladů, o nichž jsem k vám právě mluvil.

Tak srostlo to, co přišlo z jihu, z athanasianismu, s tendencí dekretovat, s instinktem směřujícím k organizaci, na jejímž vrcholu stál vůdce s dvanácti pod-vůdci. Pro střední Evropu se to zasunulo do sebe. Pro britskou, západní Evropu a později též pro Ameriku, však zůstal jistý zbytek starého smýšlení, jaký bylo v knížectví, v aristokratickém prvku, v tom, co organizuje společenský řád, co vtaňuje duchovno do společenského řádu. Že duchovno bylo myšleno jako vtažené do společenské struktury, to potom vidíte v pověsti o Artušovi, když se vypravuje, že rytíři Artušovy stolové družiny vítězili nad nestvůrami, nad démony atd. Duchovno tu tedy hrálo roli, a to tak, že je bylo možno pěstovat jen tak, že se nedekretuje, nýbrž se činí přírodou, když se to organizuje. A tak nastalo to, že zatím co se ve střední Evropě vyvíjel církevní národ, vznikalo směrem na Západ, zejména směrem k anglicky mluvícímu obyvatelstvu to, co můžeme nyní nazvat, abychom měli třetí pojmenování pro tento proud, národem lóží, nebo národy lóží, kde původně již tu byl potřebný rys k vytváření společností a v těchto společnostech k vytváření organizačního smýšlení. Organizace má nakonec cenu jen tehdy, jestliže je vytvářena duchovními prostředky, aniž by je druhý pozoroval. Jinak se právě musí dekretovat. Ve střední Evropě se dekretovalo. Pokusy o vládu lóží byly činy spíše v tom, co se pak vytvořilo jako pokračování keltství v anglicky mluvícím obyvatelstvu. Vznikl tedy národ lóží, nebo národy lóží, na nichž je v podstatě pozorovatelné to, co neorganizuje celé lidstvo, ale co je spojuje společensky, řádem. Toto spojování podle řádu spočívá v tomto pokračování toho, co navazuje na pověst o Artušovi. Je tomu tak, že ve světově-dějinném životě se vždy věci zasunují do sebe. Nikdy není možné porozumět nějakému vývoji, jestliže si jen představujeme, že následně vzniká přímočaře z předchozího. Věci se ve vývoji zasunují do sebe. A tak je takovou pozoruhodnou skutečností, že pokud jde o lidský způsob představ, o všechno to, co působí v lidské duši, je tento princip lóží (který potom vytvořil ve svobodných zednářích svoji opičí karikaturu), je tento princip lóží zase vnitřně spřízněn s jezuitismem. Takže jakkoli je jezuitismus nepřátelský, jakkoli je úhlavním nepřítelem těchto lóžím, tak víte, že tu existuje (smím-li použít tohoto triviálního výrazu), pokud jde o formu představ, nesmírná podobnost. A v Ignácovi z Loyoly, v tom, co velkolepého vytvořil, spolupůsobil zcela jistě keltský prvek krve, který proudil v jeho žilách.

Pohleďte nyní, milí přátelé, na Východě vznikl Kristův národ. Ten má v sobě pokračující Kristův impuls. Pro východního člověka je zcela samozřejmé, že v jeho životě vtéká do jeho duše neustále něco, co je Kristovým impulsem. Pro církevní národ, pro ústřední země, se to otupilo nebo ochromilo tím, že Kristův impuls byl přemístěn na počátek našeho letopočtu, a že později bylo k

němu připojeno dekretování, státní dekretování a tradiční udržování zásad do budoucna. Na Západě se v systému lóží stal Kristův impuls vůbec něčím pochybným. Byl tu ještě více ochromen. A tak se potom vyvinulo z těchto forem představ, které původně skutečně pocházejí z tohoto impulsu lóží, který vznikl z keltství, který je posledním zadním vojem keltství, vyvinulo se to, co se nazývá moderním osvícenectvím s theismem. A je mimořádně zajímavé sledovat, jak nesmírně veliký je rozdíl mezi způsobem jak se chová ke Kristovu impulsu příslušník některého středoevropského církevního národa, a jak se k němu chová příslušník britské říše. Ale prosím vás, abyste to nevztahovali na jednotlivého člověka, neboť se církevní impuls přirozeně rozšířil i do Anglie. Věci je nutno brát tak, jak opravdu jsou. Musíme brát ty lidi, kteří souvisejí s tím, co jsem nyní vylíčil jako impuls lóží, co ale zejména přešlo také do státního života celého Západu. Z tohoto se vyvinul jiný poměr ke Kristu.

Můžete se tázat: Jaký má postoj příslušník Kristova národa ke Kristu? Nuže, on ví: Prožívám-li se správně ve své duši, nacházím Kristův impuls... neboť on je tu uvnitř, působí neustále zde uvnitř. Příslušník církevního národa, ten řekne asi - jako Augustin, který si ve svém zralém věku položil otázku: Jak najdu Krista? „Tak, jak mi Krista podává církev. Církev mi Hká, kdo je Kristus. Od církve se tomu mohu naučit, neboť církev uchovávala tradici to, co bylo o Kristu řečeno na počátku.“ - Ten, kdo je příslušníkem národa lóží (a to jsou skutečně příslušníci lóží), ten se táže na Krista zcela jinak. - Ani ne tak jako církevní národ, ani jako Kristův národ, nýbrž řekne: Ano, světové dějiny mluví o nějakém Kristu, který tu kdysi byl. Je rozumné takového Krista předpokládat? Jak se ospravedlňuje vliv Krista ve světových dějinách před rozumem, soudností? - To je v podstatě kristologie osvícenství, toho osvícenství, které tu požaduje pro Krista, aby se ospravedlnil před rozumem.

Máme-li nyní porozumět tomu, co tu přichází v úvahu, musí nám být jasné, že je v každé době, aniž máme Kristův impuls, možno dojít k bohu. Stačí nemít jen něco v nepořádku (vždyť ateista je člověk, který i fyzicky má na sobě něco chorobného), ale je možno dojít k bohu cestou spekulace, cestou mystiky, nebo i jinak. Dojít k tomu, že člověk uznává boha ve světě. To je také to prateistické, je to vírou osvícenectví. K tomu lze dojít rovnou cestou: k osvícenecké víře, že bůh existuje.

Ale u těch, kdo se vyvinuli z národa lóží, jde nyní o to, aby shledali rozumným, najít vedle všeobecného boha také Krista. Zde můžeme volit různé osobnosti, které jsou charakteristické pro tyto věci. Volil jsem Herberta Cherburyho, zemřelého v roce 1648, právě v roce Vestfálského míru. Ten se pokusil dojít k tomu, aby shledal Kristův impuls rozumným. Správný příslušník např. ruského národa si nemůže vůbec nic myslet při tom, aby se Kristův impuls

shledával rozumným. To je pro něho asi takové, jako kdyby někdo na něm chtěl, aby shledával přítomnost hlavy na obou ramenech rozumnou. Člověk má hlavu, - tak má i Kristův impuls. Ale to, co žádají lidé jako Cherbury, je tak odlišné, že se táží: Je rozumné předpokládat vedle boha, k němuž tedy vede osvícenecké přemýšlení, také nějakého Krista? Nejprve je nutno studovat rozumným způsobem lidi, má-li se to vlastně shledat oprávněným.

Můžete nyní namítnout: To však přirozeně přece nedělá každý příslušník tohoto národa lóží! - Samozřejmě, že to nedělá každý příslušník národa lóží. ; Ve vyslovených pojmech to činí filosofové. Ostatní lidé tolik nemyslí. Ale ve | svých instinktech, ve svých pocitech, v podvědomých závěrech to již činí i všichni lidé, kteří stojí nějak v souvislosti s impulsem národa lóží. Muž, o němž zde mluvím, si nejprve řekl: Pozorujme všechna jednotlivá náboženství, co mají společného. - To je vůbec takový trik osvícení: protože člověk i nechce sám dojít k duchovnu, alespoň ne pokud jde o Kristův impuls, nýbrž jen k abstraktnímu theistickému bohu, táže se: Je člověku přirozené nacházet to nebo ono? Taku se Cherbury, jenž mnoho cestoval, snažil poučit se o tom, co mají různá náboženství společného. Tu shledal velmi mnoho společných ! rysů. Potom se však pokusil shrnout to, co tu shledal jako společné v náboženstvích, do pěti vět. Na těchto pět vět se musíme obzvláště dobře podívat, : neboť to je opravdu důležité.

První věta zní: Bůh existuje. - Protože různé národy nejrůznějších náboženství přicházejí instinktivně k tomu, že bůh existuje, shledává, že je; v souhlase s přírodou, když se předpokládá, že existuje nějaký bůh.

Za druhé: Bůh žádá uctívání. Zase jeden společný rys různých) náboženství.

Za třetí: Toto uctívání musí spočívat ve ctnosti a zbožnosti.

Za čtvrté: Hříchů musí být litováno a musí být odpykáno.

Za páté: Na onom světě existuje spravedlnost, která odměňuje a trestá.

Vidíte, není tu nic o nějakém Kristově impulsu. Současně je ale v těchto pěti větách všechno to, k čemu člověk dospěje, když staví jen na tom, na čem se chtělo právě budovat z náboženského impulsu, z impulsu lóží. Tato názorová forma se vytvářela stále dál jako osvícenství. Nacházíme pak u Hobbera, 1 u Locka, u jiných, že se stále znovu pokoušeli říci si: Ano, ale o Ježíši Kristu existuje tradice. Je rozumné předpokládat takového Ježíše Krista? – | A nakonec se odhodlali k tomu skutečně říci: Přihlédneme-li k tomu, co stojí v evangeliích, co se o Ježíši Kristu traduje, tak to souvisí s tím, co v základě vzato mají jako hlavní nauky všechna náboženství společně. Činí to proto dojem, jako kdyby Kristus chtěl právě shrnout to, co mají všechna náboženství společného. Jako kdyby tu tedy existovala (to je možno si více

nebo méně představit) bohem naplněná osobnost, která učila tomu nejlepšímu ze všech náboženství. To bylo shledáno nakonec jako rozumné. A jednotliví lidé, např. Tindal, jenž žil v letech 1657 až 1733, napsal knihu „Křesťanství, tak staré jako stvoření“. Tato kniha „Křesťanství, tak staré jako stvoření“ je do jisté míry velmi důležitá, chceme-li poznat podstatu osvícenství, jež pak byla zploštěna voltairismem atd. Tindal přišel na to, že v podstatě byli všichni lidé, všichni lepší lidé, vždy křesťany, že Kristus shrnul právě jen to nejlepší z různých náboženství.

Vidíte již, milí přátelé: Kristus je tu snášen dolů na pozemskou úroveň a učiněn učitelem. Kristus se stává učitelem, ať již je nazýván Mesiášem nebo Mistrem, nebo jak chcete. Stává se učitelem. Kristus se stává učitelem. Nezáleží tolik na skutečnosti Kristově, ale na tom, že tu existuje, a že vyučuje jistěmu náboženskému obsahu, který je tím nejcennějším společným náboženským obsahem veškerého lidstva.

To, co jsem tu ukázal, může samozřejmě přijmout nejrůznější odstíny. Zůstává však základní zbarvení: Kristus je učitelem. A nyní, když máme na zřeteli nejcharakterističtější typy (které přirozeně jsou pak nejrozmanitějším způsobem zeslabovány) Kristova národa, církevního národa a národa lóží, pak můžeme říci o Kristově národě: Kristus je duch, nemá tedy v podstatě nic společného s nějakými institucemi na fyzické úrovni. Existuje tu jen ono mysterium, že tu jednou byl v lidské podobě.

Pro církevní národ: Kristus je král. To může mít více nebo méně různé odstíny: Kristus je král. To žije sice dále i v národě lóží, ale s tím, že se to dále vyvíjí, když to ze sebe jako "výhonek vyděluje: Kristus je učitelem.

Pohlédte - na tyto odstíny v evropském vědomí musíme brát zřetel. Neboť tyto odstíny žijí hluboko - nikoli snad jen v jednotlivých lidech, ale žijí hluboko v tom, co se v Evropě vůbec duševně vyvinulo v 5. poatlantském období, a také v mnohém, co se vyvinulo sociálně. To jsou ty nehlavnější odstíny Kristova impulsu. Bylo by možno říci ještě mnoho o těchto věcech, ale dnes vám mohu pro krátkost času dát zatím jen stručný náčrt.

Pohlédneme-li na včerejší tři formy vývoje lidstva, můžeme si nyní nejprve položit otázku: Celé lidstvo se vyvíjí tak, že nyní žije v duši citivé, mezi 28. a 21. rokem. Každý jednotlivý člověk se jako individuum vyvíjí tak, že lidstvo nyní - v 5. poatlantské době - přivádí k projevu duši vědomou. A pak je tu ještě třetí vývoj uvnitř národních duší, o němž jsem vám vyprávěl včera. Nuže, v souvislosti s národními dušemi se vyvíjejí právě tyto vylíčené věci. Na jedné straně máte historické skutečnosti, které však působí, a na druhé straně národní duše s jejich náboženskými odstíny. Toto spolupůsobení způsobuje, že

Kristův národ se vyvíjí impulsem: „Kristus je duch“, církevní národ impulsem: „Kristus je král“, a národy lóží impulsem: „Kristus je učitel“. To závisí na národním odstínu. To je třetí vývoj.

Ale ve skutečném vnějším vývoji naráží vždy jedno do druhého, - přirozeně. Ve skutečnosti působí jedno na druhé, skrze ty druhé. Vždy zasahuje jedno do druhého. Není-liž pravda - kdybyste se mne nyní např. zeptali: Kdo patří do národa lóží, kdo patří tomuto osvíceneckému theismu? - Ano, milí přátelé, věci se pozoruhodně vyvinuly tak, že nejčistším typem tohoto osvíceneckého theismu je Hamack v Berlíně. Ten je mnohem čistším typem, nežli někdo, koho bychom mohli nalézt na druhé straně kanálu. To všechno se vzájemně mísí v moderním životě. Ale chceme-li věcem porozumět, chceme-li je sledovat v jejich původu, pak se právě nesmíme zastavit u zevních věcí, ale musíme si udělat jasno o tom, že to souvisí tak, že třetí vývojový proud, který se spojuje s národním prvkem, vchází právě do toho, co jsem vám nyní zde vylíčil.

Ale to existuje stále - protože zde také existují ostatní vývojové proudy - reakce, nápor duše vědomé proti tomuto národnímu prvku. A to se objevuje v nejrůznějších bodech. To útočí (*bouřlivě se pozvedá*), abych tak řekl, z toho nebo onoho centra. A jedním takovým pozvednutím, výbojem je také goetheanismus, který vlastně se vším tím, co jsem nyní líčil, nemá nic společného, a přesto opět má se vším velmi mnoho společného, pozorováno z jedné nebo druhé strany. Neboť jako souběžný proud s tím, co jsem vám líčil jakožto Artušův proud, vyvíjí se brzy proud svátého Grálu (*grálský proud*). Proud svátého Grálu, který je naprostým protikladem Artušova proudu. Proud svátého Grálu se vyvíjí tak, že ten, kdo chce navštívit chrám sv. Grálu, musí jít ne-schůdnými cestami, šedesát mil, že chrám leží zcela ve skrytu, že se tam přichází nedoví vůbec nic, když se netáže. Zkrátka, tato celá nálada sv. Grálu znamená, že se uskutečňuje spojení mezi nejintimnější sférou lidské duše, kde procitá duše vědomá, a mezi se spirituálními světy. Usiluje se, smím-li tak říci, umělým způsobem pozvednout se ze smyslového světa vzhůru do světa spirituálního, o což se usiluje v Kristově národě způsobem instinktivním.

Chceme-li tedy sledovat ve formě náčrtu toto pozoruhodné vzájemné působení evropských náboženských impulsů, tak můžeme říci: Máme jeden impuls. To je ten, jenž žije instinktivně, dnes ještě v zárodku a nevyvinut, v národě Kristově (viz náskres, červeně). Zde přicházejí pak duchové (když se stanou filosofové jako Solovjev) k tomu, že tento Kristův impuls berou jako něco samozřejmého.

Střední Evropa nemá vlivem svých etnografických a etnických poměrů vloh k tomu, takto jej přijmout. Zde se to musí dělat umělým způsobem. Je

tomu potom tak, že v grálském proudu působí do Evropy to, co můžeme mít

jako sem působící grálský proud, jako - řekněme - zahnutí (*odbočení*) víru (viz nákres, červeně, dole). To září všude do Evropy, ale musí to pak právě být grálskou náladou. Není to proto také omezeno na nějaký národ. V této grálské náladě, i když také velmi silně v nejhlubších silách svého vědomí, žil Goethe. Vyhleďte si tuto grálskou náladu. Najdete ji všude. Není v jistém ohledu osamocen, izolován. Tím navazuje na předcházející. S Lutherem, s německou mystikou, se vším tím, co tu předcházelo, nemá nic společného. To na něho působí více nebo méně tak, že jej to vzdělává, že jej to činí světovým člověkem. To, co jej vede k tomu, aby rozeznával tři stupně: stupeň národního náboženství, stupeň náboženství mudrců, které je předváděno jednotlivci v druhé komnatě, a nej intimnější náboženství, které mluví jen intimně, ve třetí komnatě, hovoří k duši a obsahuje mystéria smrti a zmrtvýchvstání... to, co jej vede k tomu, aby tímto způsobem vyzvedával vzhůru - nikoli jezuitsky vedl dolů, ale vyzvedal vzhůru náboženský prvek (*element*) působící ve smyslovém světě, do spirituálních výšin: to je nálada sv. Grálu. A nálada sv. Grálu, i když to obzvláště dnes zní paradoxně, je, milí přátelé, veskrze v rusicismu. A na této nepřemožitelné (*neporazitelné*) náladě sv. Grálu, která existuje v rusicismu, spočívá právě ona budoucnost ruského prvku (*rusovství*) pro 6. poatlantskou dobu, o níž jsem vám tak často mluvil.

To je to, nač je dnes nutno vzít zřetel, pozorujeme-li jednu stránku. A podíváme-li se na druhou stranu, pak tu máme všechno to, co ani nepřijímá Kristův impuls tak... nu, jako na Východě, jako nějakou invazi - ani jako

něco, co žije dále v tradici a v písemném podání, nýbrž co Kristův impuls bere jako něco rozumného, soudného. To je to, co se ukazuje v soustavě lóží, a zejména ve všech jejích výhoncích a pokračováních. Chci to označit jinou barvou (zeleně). To je to, co se pak zpolitizovává na Západě, co je nejkrasším výhonkem artušovství, toho, co je ztělesněno v králi Artušovi. A právě tak, jako Kristův impuls rusicismu postupuje dále v grálském proudu a, řekněme, vzařuje do všech dobrých usilujících lidí Západu, tak postupuje dále i onen druhý a proudí do všech lidí uvnitř církevního národa a dostává zabarvení jezuitismu. I když je - jezuitismus - jak již bylo řečeno, jeho úhlavním nepřítelem, nezáleží na tom. Něco může být právě úhlavním nepřítelem tomu, co právě poskytuje onu formu představ. Stalo se, je to historickou skutečností, že se jezuité nejen vloudili do všech lóží, že vysoce postavení jezuité souvisí s vysoce postavenými lidmi lóží, ale je tomu také tak, že obojí, i když u různých národů, pocházejí z téhož... i když se jedno vyvinulo k papežství, druhé ke svobodě, k soudnosti, k osvícenství. To vám dává nyní jakýsi obraz toho, co mohu nazvat působením duše vědomé ve vývoji. - Neboť když jsem vám líčil dříve tři stupně od Východu na Západ, bylo to založeno na národním, na etnickém prvku. Že to přijímá, tím, že to působí do sebe navzájem, takové formy, které se na Západě stávají osvícenstvím, to je způsobováno tím, že vývojový proud duše vědomé žije v jednotlivém člověku, v individuu.

- Potom ale máme třetí proud. To je proud, který je vlastní celému lidstvu, díky kterému je celé lidstvo v témže vývojovém věku, tím, že se stává stále mladším a mladším, - nyní ve věku duše citivé, od 28. do 21 roku. To jde celým lidstvem. - Líčíme-li první proud, etnický, kde vznikají národní náboženství: náboženství Kristovo, náboženství církevní, náboženství lóží... pak stojíme na stanovisku národního vývoje, který obvykle dělím takto: italské národy - duše citivá; francouzský národ - duše rozumová, atd. Když líčíme to, co se jako duše vědomá vyvíjí v každém jednotlivém člověku od 5. poatlantského období, tak tu především máme to, co tímto způsobem proudí do náboženského prvku. A odtud vchází také spolupůsobení s druhým vývojovým proudem, s tím, co je evolucí ve všech lidech: s vývojem duše citivé, jenž probíhá souběžně a je mnohem nevědomější nežli vývoj duše vědomé.

Studuj ete-li, jak takový člověk jako Goethe, i když také do značné míry vlivem podvědomých impulsů, ale přece jen velmi vědomě si dává svůj náboženský směr, tak přijdete k vládě duše vědomé. Přesto však vládne vedle toho v moderním lidstvu jiný prvek, který působí velmi silně v instinktech, v podvědomých impulsech v tomto moderním lidstvu. Je však úzce spjat s vývojem duše citivé! A to, milí přátelé, je to, co je nutno nazvat vývojem k

socialismu, který je nyní na počátku svého průběhu a který jistým způsobem nalezne zakončení z té strany, jak jsem to vyprávěl. Jistě, podněty budou vždy dávány, jak jsem již řekl, z duše vědomé. Ale že socialismus je posláním 5. poatlantského období a ukončí se do konce 4. tisíciletí, to pochází pro celé lidstvo jaksí z toho, že žije ve věku duše citivé od 28. do 21. roku. V tom to spočívá. Socialismus není nějakým stranickým směrem, třebaže v sociálních korporacích existuje mnoho politických stran, - ale to jsou strany uvnitř sociálního proudu. Socialismus není nějakou věcí strany jako takové, ale něčím, co se zcela nutně v 5. poatlantském období postupně v lidstvu vyvine. Až tedy bude toto 5. poatlantské období u konce, budou v podstatě, pokud pro civilizovaný svět přicházejí v úvahu, v lidech přítomny instinkty pro socialismus.

Nyní si můžete myslet: To všechno, co jsem vám nyní řekl, působí společně v tomto 5. poatlantském období. Působí tu společně všechny tyto věci, které jsem vylíčil. Působí tu však ještě to, co je v podstatě v podvědomých hlubinách: tendence, najít do 4. tisíciletí správné sociální utváření celého pozemského světa. Z jistého hlubšího hlediska není se opravdu třeba divit, že socialismus vytváří všechny možné bubliny (*puchýře*), které mohou být i velmi zlé, uvážíme-li, jak má svoje impulsy z podvědomých hlubin. Uvážíme-li, jak to všechno kлокotá a vě, a doba je ještě velmi, velmi vzdálena od epochy, kdy se to dostane do správných kolejí. Ale bouří to, ani ne tak v lidských duších - nýbrž bouří to v lidských povahách, především v lidských temperamentech. A pro to, co bouří v lidských temperamentech, pro to jsou, moji milí přátelé, vynalézány teorie. Tyto teorie, jestliže nejsou výrazem, jako to máme v duchovní vědě pro to, co je přítomno v hlubinách skutečnosti, tyto teorie, ať již to je bakuninismus, marxismus, lassalismus a kdo ví, co všechno ještě... to všechno jsou masky, příkrášlující cetky, všechno to jsou věci, které si člověk povrchně vymýšlí o skutečnosti. Skutečnosti se vidí teprve tehdy, když se nahlédne do vývoje lidstva tak hluboko, jak jsme se o to pokusili učinit těmito úvahami.

A také to, co se nyní děje zevně, jsou jen hlučné chaotické přípravy k tomu, co nakonec ve všech - a to nyní skutečně možno říci - nikoli v duších, ale v temperamentech netrpělivě čeká. Vy všichni jste socialističtí. Vy často nevíte, jak silně jste socialističtí. Ale jen tím, že něco takového víme, dostaneme se ven nad ono mlhavé, směšné úsilí po sebepoznání, které nahlíží do lidského nitra a tu... nechci líčit, co tam nachází za nebytotné *caput mortuum (smrtí hlavy)*, za abstraktum. Člověk je složitou bytostí. Lze ho poznat jen tehdy, jestliže poznáme celý svět. To je to, nač je přítom nutno brát zřetel.

Pozorujte jednou z tohoto hlediska svět, lidstvo, jak se v tomto 5. poatlantském období vyvíjelo. Řekněme si nyní sami: Zde na Východě máme

Kristův národ s nejpodstatnějším impulsem: Kristus je duch. To žije v přirozenosti, povaze tohoto národa. To, co mohlo nastat vlivem toho, co předchází vývoj na základě jiné evropské vzdělanosti (*jiného utváření*), to přichází jakoby instinktivní, živelnou mocí, historickou nutností do světa prostřednictvím ruscismu (*ruského národa*). Ruskému národu bylo jako národu uloženo poslání vypěstovat do 6. poatlatského období grálský impuls jako impuls náboženský tak, aby se pak mohl stát kulturním kvasem celé Země. Jaký div, když se tento impuls kříží s jinými impulsy, které tu existují, že tyto druhé impulsy přijímají jiné, zvláštní formy.

Jaké jsou tyto jiné impulsy?

Nuže, Kristus je král, Kristus je učitel. Ano, až k tomu, že „Kristus je učitel“ lze sotva dojít, neboť, jak jsem již řekl, ruské srdce (duše citivá) přece vlastně nechápe, co to má znamenat, že je možno křesťanství vyučovat, že není prožíváno jako něco, co je ve vlastní duši. Ale „Kristus je král“... je snad přece jen ruství (*to, co náleží k ruskému národu*) srostlé s tímto „Kristus je král“? A nyní vidíme střetnutí toho, co ve světě nejméně kdy spolu souviselo: Setkání (*střetnutí se*) impulsu „Kristus je král“ s carismem. Východní karikaturou principu „Kristus je král“, že se má zavést pozemská vláda do oblasti náboženského života. „Kristus je král“, a car je jeho náměstek. Spřažení tohoto západního prvku, jenž se vyjadřuje v carismu, s tím, co s tím nemá vůbec nic společného, s tím, co skrze ruskou národní duši žije v ruském srdci!

Ve vnější fyzické skutečnosti je charakteristické právě to, že ony věci, které často mají vnitřně nejméně spolu co činit, se musejí zevně o sebe obrousit. Carismus a ruství byly si odjakživa nejcizější, nepatřily k sobě. Kdo rozumí ruské bytostné podstatě zejména po stránce náboženské, bude muset shledávat postoj na vyloučení carismu jako něco samozřejmého pro okamžik skutečné potřeby. Uvažte však, že toto „Kristus je duch“ je něco nejvnitřnějšího, že to souvisí s nejušlechtlejší kulturou duše vědomé, a že se nyní střetá to (zatím co bouří socialismus), co žije v duši citivé, jak jsem vám to vylíčil. Jaký div, že šíření socialismu v této východní části Evropy přijímá formy, které jsou vůbec nepochopitelné: je to neorganické vzájemné konfrontování zasahování kultury duše vědomé a kultury duše citivé. Mnohé, co se děje ve vnější skutečnosti, bude vám jasné a pochopitelné, jestliže si povšimnete těchto vnitřních souvislostí. A pro soudobé lidstvo a pro jeho vývoj v budoucnosti je již nutné, aby lidstvo z pohodlnosti nechodilo kolem toho, mimo to, co přece patří k jeho podstatě (*bytostné podstatě*): Mít porozumění pro to, v jakých souvislostech nyní stojíme. Lidstvo to nepochopilo, nechťelo tomu porozumět. Proto došlo k evropskému (nyní s americkým spjatému) chaosu, nastala strašná katastrofa. Z této katastrofy se nevyjde dříve, dokud lidé neukáží ochotu porozumět si tak,

jací dnes jsou, jací právě jsou v přítomném vývoji doby, v přítomné časové epoše. To je to, co je třeba hlouběji nahlédnout. Proto je pro mne tak důležité, aby se nahlédlo, jak to, co mám na mysli jakožto anthro- posofické hnutí, jak má skutečně být napojeno na poznání velkých vývojových impulsů lidstva, jak má být napojeno na to, co doba bezprostředně nyní od lidí požaduje. Působí pak přirozeně velikou bolest, když člověk vidí, jak málo je vlastně současná doba ochotna (*nakloněna*) právě z této stránky chápat anthroposofický světový názor a brát na něj zřetel.

Z toho, co jsem řekl, budete s to nahlédnout, jak to, co vystupuje vzhůru jako socialismus (chtěl bych nyní doplnit všeobecnými hledisky to, co jsem minulý týden řekl ve spojitosti s „Filosofií svobody“) (*viz též: „Sociální a antisociální pudy v člověku“. Fil.-anthr.naklad.*), je čím dále tím více zasahujícím jevem v lidstvu, jenž je zcela všeobecně založen v lidské přirozenosti (*povaze*). Dnešní reakce proti tomu jsou pro toho, kdo věci prohlédá, prostě strašné. Pro toho, kdo tyto věci hlouběji prohlédá, je jasné, že jakkoli se to chaoticky bouřlivě uplatňuje v tom, co se jako socialismus šíří na celém světě, že tento internacionální prvek je tím - čím je budoucnost těhotná (*co přináší budoucnost*), a to, co nyní vystupuje, zakládání všech možných národních států a národních státek, je tím - co pracuje proti vývoji lidstva. Je to strašné vzpírání se proti smyslu vývoje 5. poatlantského období, co spočívá v těchto slovech: „Každému jednotlivému národu stát!“ Kde to má skončit, to se beztak přirozeně vůbec neví. Ale tak se to zkrátka říká. Říká se to!

To je v současné době (*zároveň*) zcela proniknuto tím, co pochází z Artuřova impulsu: je zcela proniknuto organizačními zásadami. Protiklad k tomu je úsilí grálské, které je, jak jsem vám vylíčil, tak úzce spřízněno s Goethovými principy. Ono grálské snažení, které všude směřuje k individualnosti, - v etice, ve vědě, všude směřuje k individuálnímu prvku, - které chce především brát zřetel na vývoj individua, nikoli skupin, které dnes již nemají žádný význam, a které musí internacionální socialistický prvek odstranit ze světa, protože takový je směr vývoje.

I z tohoto důvodu je nutno říci: V goetheanismu s celým jeho individualismem (jak jsem vyvodil individualismus z Goethova světového názoru, vidíte v mých prvních spisech o Goethovi; můžete si toho taktéž povšimnout v mé knize „Goethův světový názor“ a můžete v ní uvidět tento individualismus, který již je přirozeným důsledkem goetheanismu) - v tomto individualismu, jenž může vrcholit jen v něčem takovém jako „Filosofie svobody“, spočívá to, co musí nutně směřovat k tomu, co se vytváří jako socialismus. Můžeme tedy v jistém smyslu rozeznávat dva póly - na jedné straně individualismus, na druhé straně socialismus, - knimž lidstvo v 5. poatlantském

období směřuje. Ale těmto věcem je třeba správně rozumět. A správné porozumění je nutno spojit s tím, že si vytváříme hlubší výhledu do toho, co musí přistoupat k socialismu, má-li skutečně probíhat ve směru vývoje lidstva. Dnešní socialisté nemají ani zdání, co nutně souvisí s pravým socialismem, který bude mít jisté ukončení ve 4. tisíciletí, co s ním souviset musí, má-li jít ve svém vývoji správně. Zde jde především o to, že se tento socialismus musí vyvíjet společně se správným citěním o bytostné podstatě celého člověka, tělesného, duševního, duchovního člověka. Odstíny (*nuance*), ty k tomu již přinesou jednotlivé etnické náboženské impulsy. Ty již poskytnou svoje příspěvky, aby se člověk pochopil podle tohoto trojho členění, podle těla, duše a ducha. Východ s ruským prvkem se postará o to, aby byl pochopen duch. Západ se postará o to, aby bylo pochopeno tělo. Střed se postará o to, aby byla pochopena duše. Ale to všechno se přirozeně prolíná. Nesmí se to schematizovat, ani kategorizovat... ale do toho všeho se musí právě nejprve vyvinout skutečný princip, skutečný impuls socialismu.

Co je tento socialismus?

Skutečný impuls socialismu spočívá totiž v tom, že lidé skutečně dojdou k tomu, jak jsem vám to nedávno líčil, že budou ve vnější sociální struktuře uskutečňovat bratrství v nejširším slova smyslu. Skutečné bratrství nemá nic co činit s rovností, samozřejmě. Neboť vezměte již „bratrství“ v rodině: Je-li jeden bratr sedmiletý a druhý se teprve narodil, tak nelze přirozeně mluvit o rovnosti. Bratrství se bude muset teprve pochopit. To je však též všechno, co je třeba uskutečnit na fyzické úrovni: namísto dnešních státních systémů takové organizace po celé Zemi, které jsou proniknuty bratrstvím. Naproti tomu musí z vnější organizace, z organizace státní a ze všech organizací státu podobných, musí ven všechno církevní a náboženské. To se musí stát duševní záležitostí. To se musí vyvíjet tak, že duše žijí vedle sebe zcela svobodně. Souběžně s vývojem socialismu musí jít naprostá myšlenková svoboda, pokud jde o všechny náboženské věci.

Dosavadní socialismus ve formě sociální demokracie to přece hlučně vykřikoval tak, že lze potom říci: „Náboženství je soukromou věcí.“ To se ale dodržuje asi tak, jako dodržuje bratrství zuřivý býk, když na někoho útočí. Zde není přirozeně ani to nejmenší porozumění pro bratrství, neboť socialismus ve své dnešní podobě je sám náboženstvím. Provozuje se zcela sektářským způsobem a vystupuje se strašnou nesnášenlivostí. Tedy souběžně s tímto socialismem musí jít skutečný rozkvět náboženského života, budovaný na tom, že náboženský život lidstva je svobodnou záležitostí duší působících společně na Zemi.

Uvažte nyní, jak nekonečně mnoho se takto pracovalo proti vývoji. Je tomu tak, že vždy se musí nejprve pracovat proti vývoji, aby se pak opět po nějakou dobu mohlo pracovat ve smyslu vývoje. Pak přichází opět protiúder atd. Při líčení všeobecných dějinných principů jsem se vám zmínil, že všechno je tu proto, aby to opět zemřelo. Pomyslete jen, jak se pracovalo proti tomu, aby šla vedle sebe paralelně myšlenková svoboda v oblasti náboženství a vnější bratrský sociální život, který se může, když již mluvíme o státu, vyvíjet jen v rámci státního společenství! Ve státní organizaci nesmí náboženský život hrát vůbec žádnou úlohu, nýbrž jen v lidech, žijících pospolu jako duše v naprosté nezávislosti na jakékoli organizaci, jestliže má vládnout socialismus. Kolik hříchů se proti tomu napáchalo! „Kristus je duch“... vedle toho tato strašná církevní organizace carismu! „Kristus je král“: absolutní propojení papežství s náboženskými přesvědčeními! A nejen že církev, římsko-katolická církev sama se ustavila jako politická říše, nalezla též cestu, zejména v posledních stoletích, vplížit se oklikou přes jezuitismus i do ostatních říší a je spoluorganizovat, je pronikat. Nebo uvažte: Jak se nakonec vyvinulo luteránství? Jistě, Luther vycházel z onoho impulsu - tak jsem vám to jednou vylíčil (*viz: „Karma materialismu“, předn. VII. a VIII.*) - a on je také typickým duchem, jenž jedním obličejem směřuje ke čtvrtému období, druhým k pátému poatlantntskému období a potud má impuls přiměřený době. On takto vystupuje... ale co se děje potom? Pak se propojuje to, co chtěl Luther v oblasti náboženské, se zájmy knížat jednotlivých německých dvorů. Kníže se stává synodem, biskupem atd. Tedy i zde se propojuje to, co se nikdy nesmí propojovat. Nebo proniknutí státního principu, jenž prosazuje vnější státní organizace s katolickým náboženským principem, jak tomu bylo v Rakousku. V onom Rakousku, jež nyní zaniká, z čehož v podstatě přece pochází celé neštěstí Rakouska. Pod jinými záštitami, zejména pod záštitou goethianismu, by bylo bývalo možné vytvořit velmi dobře v Rakousku pořádek.

Toto je na jedné straně. Na druhé straně na Západě v anglicky mluvícím obyvatelstvem jsou všude propojeny impulsy lóží s impulsy knížat (světské vlády). To je právě to charakteristické, že státní organizaci na Západě nelze vůbec porozumět (a Francie a Itálie jsou tím zcela nakaženy), aniž by se tu bral zřetel na ono propojení s životem, jako si musíme všimnout ve Střední Evropě propojení s jezuitismem nebo s něčím jiným. Tedy proti tomu, co musí jít souběžně (*paralelně*) se socialismem, bylo nesmírně hřešeno, a toho si musíme všimnout.

Další, co musí jít souběžně s vývojem směřujícím k socialismu, je v oblasti duchovního života: emancipace veškerého usilování o ducha nezávisle na organizaci státu. Absolutně vyprostit vědu a to, co s vědou souvisí,

z jakéhokoli kasárenského režimu. To je to, čeho je zapotřebí. Ona kasárna pro vědu, která jsou roztroušená po světě a kterým říkáme „univerzity“, to jsou věci, které nejvíce pracují proti tomu, co se chce vyvíjet v 5. poatlantském období.

Neboť tak, jako musí svoboda vstoupit do oblasti náboženské, tak musí na poli poznání vzniknout možnost úplně stejného souběhu, aby se každý mohl účastnit na dalším vývoji lidstva. Ani v nejmenším nesmějí existovat, jestliže se má socialistické hnutí vyvíjet zdravě, výsady, patenty, monopoly, na kterémkoli poli poznání. Protože jsme dnes ještě velmi vzdáleni od toho, co vlastně mám na mysli, není zapotřebí, abych vám po některé stránce ukazoval, jak je možné zrušit kasármnictví vědy, a jak je možné, aby se každý člověk v tomto směru účastnil evoluce (*vývoje*). Neboť to bude souviset s hluboko zasahujícími impulsy, které se vyvinou ve výchovatelství (*výchově*), ano, v celém poměru člověka k člověku. Ale bude tomu tak, že všechny monopoly, všechny výsady, patenty, vztahující se na vlastnictví duchovních poznatků, zmizí. A bude existovat jen možnost, že člověk bude moci uplatňovat obsah duchovního života ve všech směrech, ve všech oborech tak, jak v něm spočívá, jak silně v něm spočívá, jak silně se v něm vyjadřuje. V době, kdy se stále více a více usiluje o to, aby takové věci, jako je např. lékařství, byly monopolizovány lidmi univerzit, také v nejrůznějších jiných odvětvích je snaha všechno proorganizovat, v takové době není nutné mluvit o jednotlivostech duchovní rovnosti, - neboť jsme ještě velmi vzdáleni od toho, a většina lidí má ještě dostatek času čekat až na svou příští inkamaci, jestliže usilují o úplné porozumění tomu, co lze říci o tomto třetím bodě. Ale přirozeně, začátky se mohou tvořit všude.

Tak můžeme jen, účastníce se na moderním lidstvu a na naší době, mít v hlavě představu, jaké impulsy vládnou a dívat se zejména na tento vládnoucí socialismus a spojovat jej s tím, co musí jít souběžně: se svobodu náboženského myšlení, s rovností na poli poznání.

V poznání musí pro lidi platit tak stejná rovnost, jako podle přísloví: Ve smrti jsou si všichni lidé rovni..., neboť ono poznání vede v budoucnosti právě do nadsmyslového světa, do něhož vede i smrt. Právě tak totiž, jako nemůžeme monopolizovat a patentovat smrt, nemůžeme monopolizovat a patentovat ani poznání. A činíme-li tak přece, nevytváříme právě nositele poznání, ale takové lidi, kteří jsou právě tím, co je dnes nazýváno takzvanými nositeli poznání. To se přirozeně netýká nijak jednotlivce, právě tak, jako se ani ostatní netýká jednotlivce, nýbrž týká se to tohoto, co má význam pro dobu: uspořádání, sociální utváření doby. Obzvláště naše doba, která zažila buržoazii přicházející ponenáhlu do úpadku, ukázala, jak je čím dále tím méně účinně vzpírání se proti tomu, co jde vlastně proti vývoji. Papežství jde zcela rozhodně proti vývoji. Když se starokatolicismus v sedmdesátých letech proti tomu vzpíral, po vyhlášení dogmatu o neomylnosti, proti této koruně pa-

pežského monarchismu, byly mu a jsou mu dodnes kladeny překážky, zatím co by mohl konat dobré služby právě tím, že by se vzpíral proti tomuto papežskému monarchismu.

Pohlédnete-li zpět na to, co jsem řekl, shledáte, že v přítomné době je zde venku na fyzické úrovni něco, co vlastně patří do duší a do duchovního člověka, zatím co na vnější fyzické úrovni se chce vlastně uskutečnit bratrství, v sobě uzavřené bratrství. Na fyzické úrovni se uplatnilo to, eo ji organizuje, co na tuto fyzickou úroveň přímo nepatří. Přirozeně, že to na fyzickou úroveň patří, pokud lidé stojí na fyzické úrovni a pokud to žije v duších, ale nepatří to sem tím, že se lidé na fyzické úrovni organizují. Na fyzické úrovni musí např. náboženství mít možnost být jen duševními společenstvími, nikoli být organizovány zevně. Školy jako takové musí být organizovány zcela jinak. Především nesmějí existovat státní školy atd., atd. To všechno musí mít možnost vzejít ze svobody myšlenky, z individuality lidské bytosti. Tím, že se ve skutečnosti věci zasunují do sebe navzájem, může nastat něco takového, jako například, že dnes je socialismus často opakem toho, co jsem vám vylíčil jako jeho zásadu. Je tyranský, je chtivý moci, je tím, co by chtělo vše ostatní vzít také do své ruky. Ve skutečnosti je bojem neoprávněného knížete tohoto světa, neboť neoprávněný kníže tohoto světa vystupuje tehdy, když je Kristův impuls nebo duchovno organizováno zevně podle státních principů, když se vnější organizace neponechává při pouhém sociálním bratrství.

Pohledte, dotýkáme se až příliš věcí, které jsou dnes ještě lidstvu nepohodlné, jestliže se dotýkáme nej důležitějších, nejpodstatnějších otázek přítomné doby. Je však zapotřebí, aby se do takových věcí hlouběji nahlédlo, aby se takové věci pronikly poznáním. Neboť jen tím, že si osvojíme svým hlubším pohledem tyto věci, jen tím se lze dostat ven ze současné katastrofy. To musím opakovat stále znovu a znovu. Jen tak bude umožněno spolupracovat na skutečném vývoji lidstva, když se lidstvo seznámí s impulsy, které lze najít takovou cestou, jak jsme to pozorovali.

Pohledte, když jsem zde před týdnem mluvil o své „Filosofii svobody“, pokusil jsem se vám vylíčit, jak jsem se se svým působením vlastně dostal až tam, že jsem byl všude odmítnut a vyobcován. Jistě si ještě dobře vzpomenejte na toto mé vyobcování v nejrůznějších oborech. Smím jistě říci: i s goetheanismem se mohu z nejrůznějších stránek počítat za vyobcovaného tam, kde jsem se pokoušel v posledních těžkých letech lidstvu na něj poukazovat. Goetheanismus nespočívá opravdu v tom, jestliže se něco říká

o Goethovi, nýbrž goetheanismem může být také to, že si položíme otázku: Co by se mělo stát někde na některém místě světa nejlépe nyní, - kdy se všechny národy světa mezi sebou rvou? Ale i zde jsem se cítil všude vystrčen. To neříkám z pesimismu, neboť na to znám uspořádání karmy příliš dobře. Neříkám to také proto, že bych zítra přece jen nedělal totéž, co jsem udělal včera, kdyby se mi k tomu naskytla příležitost. Ale musím říci: Protože je nutné, abych s mnohými věcmi obeznámil lidstvo, protože lidstvo jen tím, že nahlédne hlouběji do skutečnosti, může dospět k tomu, že samo najde impulsy, které jsou přiměřené přítomnému období.

Musí tomu opravdu být tak, že lidé nemohou dojít k tomu, aby uvedením do pohybu a oživením toho, co spočívá v jejich srdcích a v jejich nejvnitřnějších duších, našli cestu k světlu? Musí se to opravdu dít cestou vnějšího tlaku? Musí se to dít tak, že se nejprve všechno zhroutí, aby lidé začali myslet? Nemá být tato otázka přece jen každodenně pokládána, každého dne znovu? Nežádám, aby jednotlivec činil to nebo ono, neboť vím velmi dobře, jak málo ; je v přítomné době možné učinit... ale čeho je zapotřebí, to je mít hlubší pohled, nemít stále tento nesprávný úsudek a neochotu namáhat se, aby se nahlíželo hlouběji do věcí, jakými ve své skutečnosti jsou.

Pozoruhodný dojem na mne učinila poznámka, kterou jsem mohl číst dnes ráno. Ve „Frankfurter Zeitung“, tedy v německém časopise, jsem četl poznámku muže, kterého jsem před 18,20 lety dobře znal, s nímž jsem mluvil o mnoha jednotlivých věcech. Četl jsem ve „Frankfurter Zeitung“ jeho fejeton. Již 16, |18 roků jsem ho neviděl, je to básník a dramatik, jeho kusy byly hrány, jmenuje se Pavel Ernst, - svého času jsem jej velmi dobře poznal. Dnes jsem od i něho četl malý článek o mravní odvaze, v němž byla jedna věta... Ano, je to velmi hezké, když dnes někdo takovou větu napíše, ale člověk si musí stále znovu a znovu klást otázku: Musí opravdu nastat něco tak katastrofálního, jako nastalo nyní, aby se taková věta stala možnou? Tady píše jeden pravý Němec, jeden velmi vzdělaný Němec: U nás se vždy tvrdilo, že Němci jsou nenáviděni. Rád bych věděl (říká), kdo v celém světě skutečně nenáviděl německého ducha? Přece však tu si vzpomíná: V posledních letech nenáviděli německého ducha nejvíce Němci!

- A především tu již existovala skutečná vnitřní nenávist proti goetheanismu. Ale to neříkám proto, že bych chtěl nějakým směrem vyslovovat kritiku, a tím méně, že bych chtěl nějakým směrem... na to nejste ode mě zvyklí - říci něco, čím bych snad dělal ústupky Wilsonovi. Ale působí to bolestným dojmem, když věci přicházejí jen pod tlakem, zatím co opravdu spásnými mohou být jen tehdy, když vycházejí ze svobodného člověka. Neboť i dnes je již zapotřebí, aby ony věci, které musí být předmětem svobody, přicházely ze svobodné myšlenky. Stále však musím zdůrazňovat: Neříkám tyto věci, abych vyvolával pesimismus, nýbrž abych mluvil k vašim duším, k vašim srdcím,

abyste mohli mluvit opět k jiným duším, k jiným srdcím, a pokoušeli se probouzet hlubší pohled, - aby vznikl úsudek! Neboť to, co se nejvíce dostalo do zlých kolejí v poslední době, je úsudek, který je možno po celém světě tak zamlžovat při zbožňování autority. Jak je dnes svět rád - abych tak řekl, po celé zeměkouli, že může zbožňovat jako modlu učeného profesora. Jak se svět raduje, že nepotřebuje sám myslet! To není žádná národní ctnost nebo nectnost, to je něco, co nyní ve světě existuje a proti čemu se musí bojovat tím, že člověk získává podklady k úsudku. Ale člověk nedospěje k úsudku, když se pouze - promiňte mi ten tvrdý výraz - postaví na zadní a za všech okolností vyslovuje úsudky, úsudky o stošest. Potřebujeme vůli proniknout do skutečností. Lidé, kteří jsou dnes často vedoucími lidmi... řekl jsem zde již v jiné souvislosti - to je výběr těch nejhorsích, které vynesly zvláštními poměry poslední doby. To je třeba prohlédnout. Nezáleží vůbec na lpění na heslech: demokracie, socialismus atd., atd., ale na tom, aby za slovy byly zřeny skutečnosti.

To je to, co člověku již jednou přichází do duše a také na rty v přítomné době, když je tak zřetelně vidět, že těch několik lidí, kteří se dnes cítí být burcování, činí tak také jen pod nátlakem, dávají věcem průchod jen pod nátlakem.

To je to, co člověku říká: Záleží na úsudku, na hlubším pohledu. Hlubší pohled do vývoje národů dostaneme však jen tehdy, když si všimneme hlubších souvislostí. Tu je však třeba mít odvahu říci si: Všechna ta věda o znalosti národů a všechno to, co v sociální organizaci spolurozhoduje bez poznání těchto věcí, je nekompetentní. Lidé musí vynaložit odvahu a o této odvaze, kterou je nutno mít, chtěl jsem právě také jednou promluvit.

Mluvil jsem dnes dosti dlouho, ale zdálo se mi, že je důležité ukázat jednou hlubší evropské impulsy v přímé souvislosti s impulsy přítomné doby.

Víte jistě, že se nyní, abych tak řekl, ze dne na den neví, jak dlouho ještě budeme na jednom místě, - že dnes můžeme být přesunuti z donucení sem nebo tam. Přesto však, ať již budou věci jakékoli - možná, že budeme zde spolu mluvit ještě velmi dlouho, možná že jen krátkou dobu - ale každopádně, i kdybych musel jakkoli brzy odcestovat, není tato dnešní přednáška, kterou zde konám, poslední přednáškou. Zařídím to, abych z tohoto místa k vám ještě mohl promluvit.

Rudolf Steiner